МОДЕРНІЗАЦІЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: БАЛАНС ДОСКОНАЛОСТІ МЕХАНІЗМІВ, МОЖЛИВОСТЕЙ І МЕРЕЖІ

Пропозиції підгрупи № 11 «Фінансування вищої освіти» робочої групи з розроблення проекту Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-11-4>

Фото: <http://reform.org.ua/>

ЛУГОВИЙ

Володимир Іларіонович

доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член (академік)
НАПН України, перший віце-
президент Національної академії
педагогічних наук України, член
робочої групи МОН України з
розроблення проекту Стратегії
розвитку вищої освіти в Україні
на 2021-2031 роки, м. Київ, Україна

Анотація. З огляду на стратегічну стабілізацію обсягів витратів на систему вищої освіти на рівні 1,2-1,3 % ВВП обґрунтовано, що для їх ефективного використання потрібна збалансована і синхронізована триєдина оптимізація як механізмів фінансування і можливостей реалізації коштів, так і мережі закладів вищої освіти. Нові механізми мають передбачати зміну статусу закладів на небюджетні неприбуткові установи, запровадження формульного фінансування; можливості — реалізацію фінансової автономії; мережа — укрупнення закладів, концентрацію ресурсів, зменшення витратності.

Ключові слова: фінансування; вища освіта; статус закладу; формульне фінансування; фінансова автономія; укрупнення закладів; концентрація ресурсів; зменшення витратності.

За результатами обговорення проблеми фінансування 13 серпня 2020 р. на першому засіданні підгрупи № 11 «Фінансування вищої освіти» робочої групи з розроблення проекту Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки (далі — Стратегія), утвореної наказом МОН України від 28 липня 2020 р. № 974, запропоновано врахувати наступне.

1. Обсяг фінансування закладів вищої освіти (ЗВО) України у 2019 р. відповідав середньому рівню фінансування цих закладів у 2016 р. (останні доступні дані) 23 країн ЄС — членів

Організації економічного співробітництва та розвитку, і становив 1,2 % ВВП. Основними джерелами фінансових надходжень були:

- 44 млрд грн видатків на вищу освіту із державного бюджету, у тому числі 27 млрд грн із загального фонду і 17 млрд грн із спеціального фонду;
- 3 млрд грн (оцінка за контингентом здобувачів), що освоєні приватними ЗВО;
- 1 млрд грн, що загалом освоєні ЗВО на виконання наукових досліджень і розробок з усіх джерел фінансування.

Разом — 48 млрд грн (1,2 % ВВП).

Можна ставити стратегічну мету підвищення впродовж 10 років частки ВВП, що спрямовується у ЗВО, до 1,3 %, тобто у незмінних цінах це додатково дасть 4 млрд грн, або сумарно — 52 млрд грн.

2. Оскільки нереалістично очікувати істотного збільшення видатків ЗВО як частки ВВП у Стратегії розвитку вищої освіти, остільки основну увагу слід перенести на економне, доцільне і ефективне витрачання цих 48 млрд грн чи 52 млрд грн (проіндексованих на рівень інфляції або на відсоток зростання ВВП, якщо таке станеться).

3. Основні причини браку доцільності та неефективності реалізації коштів на систему вищої освіти такі:

- недосконалість мережі 281 ЗВО та великої кількості їх відокремлених структурних підрозділів (розпорошення обмежених і дефіцитних коштів між великою кількістю подрібнених, дубльованих, непрофільних, ресурсно малоспроможних, недосвідчених закладів);
- обмеженість фінансової автономії ЗВО у розпорядженні наданими і заробленими коштами;
- відсутність ефективного об'єктивного механізму (формули) розподілу бюджетних коштів між закладами.

4. Негативні наслідки існуючого стану і умов фінансування ЗВО:

- від недосконалості мережі в умовах обмежених коштів колективно страждають усі заклади (і великі, і дрібні, і флагмани, і аутсайдери);
- через роздутість і надмірність мережі (для порівняння, у Сполученому Королівстві з більшим у півтора рази населенням 166 університетів, або в 1,7 рази менше, однак 65 з них, або 39 %, увійшли в Шанхайський рейтинг 2020 р., натомість в Україні — жоден у контексті присутності в рейтингу 60 країн) заклади не спроможні фінансово забезпечити високоінтелектуальну роботу науково-

педагогічних працівників (за основним місцем роботи у ЗВО зосереджено понад 70 % наявних в економіці країни докторів і кандидатів наук) з огляду на конкурентоспроможну заробітну плату, зменшення завеликого навчального навантаження, створення необхідної інфраструктури для роботи викладачів і навчання здобувачів й іншого;

- занепадають створювані десятиріччями університетські кампуси, їх матеріально-технічна база.

5. Шляхи подолання проблем фінансування ЗВО:

- оптимізація університетської мережі до 140-150 ЗВО шляхом їх укрупнення, консолідації та концентрації ресурсів у них без зменшення фінансування;
- стратегія оптимізації мережі має спиратися на формування і використання комплексу механізмів моніторингу та оцінювання освітньої якості, визначення інституційного і галузевого профілів якості вищої освіти, що зараз невідомі (наприклад, за галузевою версією Шанхайського рейтингу 2020 р. у 54 його предметних областях представлені університети 90 країн світу, крім України);
- запровадження реальної фінансової автономії університетів заради їх розвитку, зокрема шляхом надання статусу небюджетної неприбуткової установи;
- розширення фінансової автономії закладів у здійсненні міжнародної співпраці;
- визнанням державою ЗВО як найбільш високоінтелектуальним осередком суспільства, відповідно до законодавства, мають бути повною мірою надані й інші складники університетської автономії — організаційної, академічної, кадрової.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Вища освіта в Україні у 2019 році* : статистична інформація. (2020). Київ: Державна служба статистики України. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Воробйова, О., Дебич, М., Линьова, І., Луговий, В., Оржель, О., Слюсаренко, О., Таланова, Ж., & Трима, К. (2018). *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції (частина I)* : аналітичні матеріали (В. Луговий, Ж. Таланова, ред.). Київ: ІВО НАПН України. <https://bit.ly/2Ctk3Ei>
- Воробйова, О., Дебич, М., Луговий, В., Оржель, О., Слюсаренко, О., Таланова, Ж., & Трима, К. (2019). *Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції (частина II)* : аналітичні матеріали. (В. Луговий, Ж. Таланова, ред.). Київ: ІВО НАПН України. <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-28-1-2019>

- Воробйова, О.П., Гриценко, М.В., Луговий, В.І., Оржель, О.Ю., Слюсаренко, О.М., Ставицький, А.В., Таланова, Ж.В., Ткаченко, В.П., & Трима, К.А. (2017). *Світоглядні пріоритети гуманізації вищої освіти* : монографія (В.І. Луговий, Ж.В. Таланова, ред.). Київ: ІВО НАПН України. <https://bit.ly/2ZAPRPa>
- Вступ.ОСВІТА.UA. (2020). <https://vstup.osvita.ua/>
- Державна казначейська служба України. (2020). *Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2019 рік*. <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2019-rik>
- Закон України. (2014, 1 липня). *Про вищу освіту* (1556-VII). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Інформаційна система «Конкурс». (2020). *Вступна кампанія 2019 року*. <http://vstup.info/#2019>
- Луговий, В.І., Слюсаренко, О.М., & Таланова, Ж.В. (2018a). Нові уроки лідерства для України від Шанхайського рейтингу 2018 року. *Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України*, (3), 5-22.
- Луговий, В.І., Слюсаренко, О.М., & Таланова, Ж.В. (2018b). Організаційно-економічні засади реалізації дуальної «викладацько-дослідницької» функції науково-педагогічних працівників університетів. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*, (Спецвипуск. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Ефективність організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку вищої освіти України»), 15-26. <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/10045>
- Луговий, В.І., Слюсаренко, О.М., & Таланова, Ж.В. (2018c). Світовий досвід для створення національного рейтингу закладів вищої освіти. *Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України*, (2), 5-23.
- Луговий, В.І., Слюсаренко, О.М., & Таланова, Ж.В. (2019). Реалізація дослідницько-інноваційного потенціалу університетів як невід'ємного складника їх діяльності. *Наука та наукознавство*, (3), 26-45. <https://doi.org/10.15407/sofs2019.03.026>
- Міністерство освіти і науки України. (2020, 28 липня). *Про утворення робочої групи з розроблення проекту Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021-2031 роки* (974). <http://reform.org.ua/>
- Президент України. (2020, 3 червня). *Про вдосконалення вищої освіти в Україні* (210). <https://www.president.gov.ua/documents/2102020-34045>
- Слюсаренко, О.М. (2015). *Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації* : монографія. Київ: Пріоритети. <https://lib.iitta.gov.ua/10225/>
- Таланова, Ж.В. (2010). *Докторська підготовка у світі та Україні* : монографія. Київ: Міленіум. <https://bit.ly/30Yv75J>
- Lugovyi, V., Orzhel, O., Slyusarenko, O., & Talanova, Zh. (2018). Education and research duality — the determining characteristic of higher education. *Education: Modern Discourses*, (1), 71-88. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2018-1-8>
- Lugovyi, V., Slyusarenko, O. & Talanova, Zh. (2019). University rating & development: challenges and opportunities for Ukraine. *Education: Modern Discourses*, (2), 60-77. <https://doi.org/10.32405/2617-3107-2019-1-8>
- ShanghaiRanking Consultancy. (2020). *Academic Ranking of World Universities 2020*. <http://www.shanghairanking.com/ARWU2020.html>
- ShanghaiRanking Consultancy. (2020, June 29). *ShanghaiRanking's Global Ranking of Academic Subjects 2020 Press Release*. <http://www.shanghairanking.com/ShanghaiRankings-Global-Ranking-of-Academic-Subjects-2020-Press-Release.html>

MODERNISATION OF HIGHER EDUCATION FUNDING IN UKRAINE: THE BALANCE OF MECHANISMS, OPPORTUNITIES AND NETWORK EXCELLENCE

Proposals for the Subgroup No 11 "Higher Education Funding" of the Working Group on Designing the Draft Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2021-2023

Volodymyr Lugovyi

DSc in Education, Professor, Full Member (Academician) of NAES of Ukraine, First Vice-President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Member of the Ministry of Education and Science of Ukraine Working Group on Designing the Draft Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2021-2023, Kyiv, Ukraine

Abstract. Taking into consideration the strategical stabilisation of expenditures on higher education system at 1.2 percent of GDP it is grounded that the balanced and synchronized triune optimization of funding mechanisms, opportunities for funds realisation and network of higher education institutions is needed for their effective use. The new mechanisms should provide the change of institution's status to non-budgetary and non-profit one, implementation of formula funding; opportunities — realisation of financial autonomy; network — institutions' consolidation, resource concentration, cost reduction.

Keywords: funding; higher education; institution's status; formula funding; institutions' consolidation; resource concentration; cost reduction.

Дата публікації: 19 серпня 2020 р.